

КАПЕТАН
У ПЕНЗИЈИ
ПИЛОТ МИЛЕНКО
РАДОСАВЉЕВИЋ,
НОСИЛАЦ
ПОЧАСНОГ
ПОЗЛАЋЕНОГ
ЛЕТАЧКОГ ЗНАКА

ЛЕТ НА СЛОМЉЕНИМ КРИЛИМА

Недавно је јунаку наше приче уручено високо признање Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, као признање и потврда да пилоти никада не заборављају подвиге својих колега, поготово ако су у њима исказани авијатичарска част, задивљујућа храброст и хуманост као мера људске врлине. Све то показао је у једном дану далеке 1959. године тадашњи потпоручник, данас капетан у пензији Миленко Радосављевић. Иако је имао силне муке са авионом и само два избора, одлучио се за властиту жртву. Спасио је на десетине људских живота, а цена те одлуке јесте готово пола века у инвалидским колицима. Без оклевања каже да би опет учинио исто, а да се може летети и на сломљеним крилима – сведочи лично.

Подаље од велеградске вреве пријатна хладовина у лепо уређеној баштици ниске зграде. Из суседног дворишта дечија граја. Лопта у високом луку прелеће ограду, њен лет умирује трава, али наставља свој пут право под ноге човека препуштеном миру малене оазе. Спустила поглед и види како се попут магичне кугле окреће између његових стопала. Радо би је шутнуо нестрпљивим играчима, али магична вртешка коју посматра окреће рингшпил успомена и враћа их у детињство. Ех, да је онда имао такву лопту...

Гаарооо!

Дозива га мајка Војмирка. *Одоше овце у гору...* Миленка је мало ко звао по имену. Надимак му наденуо отац одмах по рођењу. Густа црна коса, тамнији тен вижљастог дечкића.

Ратно зло је остављало прљаве трагове на сваком кораку његове Јездине, оног дела Чачка од садашње фабрике „Слобода“, па навише, где се лепота природе дубоко удише и с њом живи, мери чокотима из чувених винограда, а премерава расцвалим воћкама. Тамо је, кажу, књаз Милош Обреновић долазио по нектарно црно вино, а кад није могао лично слао је своје људе да му га донесу у мешинама на коњским самарима.

ТАТА, БИЋУ ПИЛОТ

Рат је паклено окружење за децу, поготово када бане окупатор и отме од уста оно мало сиротиње. Попут немачког официра који је ушао у двориште куће честитих Радосављевића, чија је глава отац Веселин гледао како са зидарским рукама да прехрани шесторо нејачи. Кицош у униформи показао је на две овце и наредио свом пратиоцу да их узме. Тога часа откинуо им је комад танког оброка и део рањеног срца.

–Гааароооо, авиооони! – дозивају га браћа Љубиша, Петар и полубрат Светозар. У кућу беже сестре Милева, Босиљка и Миљана. Опет ће грнути бомбе по Чачку, граду мученику...

Уместо немачких „штука“ и „месершмита“ на небу грми америчка летећа тврђава. Суче дим из мотора. Нема спаса бомбардере. На плавом хоризонту беле печурке; прва, друга, осма...

Падобранци! Ветар их носи пут Драгачева.

Страховита експлозија тресе оближњу висораван код села Ракова. Са оцем стиже до остатака летелице, а поглед му пада на кабину авиона. Слика заувек урезана у свест дечака: пилот кло-нуле главе остао је за командама. Управљао је погођеном тврђавом све док посада није нашла спас у падобранском скоку. За њега није било времена...

Сузних очију поверио се оцу:

– Тата, бићу пилот.

– Побогу сине, зашто?

– Да браним наше небо...

Прошао је несрећни рат, па је ваљало учити, градити, стићи и престићи изгубљено време и лекције. Отац је отишао да подиже зграде, школе, болнице... Ретко су га виђали. На мајци је остало велико бремене. Добри ђаци су јој помогли како су знали и колико су могли. Добра деца.

Основна школа у Јездина, па мала матура у чувеној чачанској гимназији. Препознаје себе у тексту конкурса за тадашњу индустријско-ваздухопловну школу у Земуну. Уз братске загрљаје, мајчине и сестринске сузе отиснуо се од куће са 14 година.

Шишање до главе, униформа, постројавање...

Ситан, брз, окретан, ведар дечак. Зову га Мали Чачак. Заправо, надимак је добио на падобранском курсу који похађа с много љубави. Води га чувани ас Јанко Лутовац, светски рекордер са 124 скока у једном дану!

■ ЧОВЕК НИЈЕ ПТИЦА

Обожава лет под куполом, какав осећај слободе. Скаче се из руског двокрилца По-2. Теорију има у малом прсту, хробрости напретек, о вољи да не говоримо, али недостатак телесне тежине биће му главни непријатељ. Једном скаче изнад Куле. Ветар га носи ка токовима Саве, али се приземљује усред њиве, где га у чуду гледа ознојени паор. Други пут слеће на равницу, све као поручено. Међутим, пада у прави кратер авионске бомбе, каквих је дуго било по војвођанским пољима. Поједине старешине врте главом, а он наста-вља даље. Храбри га искусни пилот Власта Јаношевић: *ако треба везаћемо ти вреће с песком око струка*. Висина, брзина, Власта одузима гас, излази на крило: *Мали, срећно!*

Успешно завршени скокови.

Много учења и рада, обуке и задатака. Жељан је куће, родитеља, сестара и браће. Стиже тек с јесени. Колико да се види с њима, одагна бриге укућана и убере нешто зрелог воћа.

Крај школовања, година 1954. Срце остаје на небу, али у одсуству оца и брата који одлази у Гарду, ваља хранити породицу. Фабрика „Слобода“ је његово радно место. Покушаће наредне године. Пријем у подофицирску ваздухопловну школу. Међу три хиљаде кандидата тражи се свега 126.

Успео је! Снови о летењу опет су јава. Мостар, па Титогорад (Подгорица). Најпре обука на школским авионима Аеро-2, две године. Потом кабина борбеног авиона на тек отвореном аеродрому у Голубовцима, поред главног града Црне Горе.

Пролазе године, а родитељима не саопштава да увелико лети.

Мајка би много бринула, а отац још памти синовљеве речи са места пада америчке тврђаве.

Завршетак школовања. Миленко Радосављевић је други по успеху у четвртој класи. Први је потоњи пуковник Миле Шорак.

Породица је добила пилота, а Јездина јунака краја. Мали Га-ра постаје велики авијатичар.

Изразито спортски надарен, вижљаста гимнастичар, атлета и аскета, стрпљив, концентрисан, добронамеран... Искрен пријатељ и одан друг. Таквог га знају и поштују. Летење му, вели, испуњава душу. Дечачка љубав, младалачки снови, позив по његовој мери...

Портрет из потпорушничких дана

Све на једном месту, па шта ћеш више. Ма, ко мари за тешкоће, оскудну забаву, спавање по баракама... Купање у хладној Морачи после задатка, успомене које се памте.

Акробације у ваздуху, гађање, групно летење...

На небу је пилот господар ситуације, ако је обучен и хладнокрван, вешт и одморан. Али... Има једно „али“ о коме је често говорио начелник школе у Мостару, мајор Предраг Миленковић, деда нашег прослављеног виолинисте Стефана. Прекаље-ни пилот и педагог умео је да каже: „Човек није птица“, мислећи на простор који се мора разумети и поштовати, јер летач је тамо само гост, привремени становник неба које ће га прихватити или му показати наопаку нарав. Све зависи од - човека.

Једном су момци, жељни да прескоче лекције наставног програма, одлучили да на своју руку лете у формацији, мислећи да ће проћи незапажено. Миленко је био идејни вођа. Све је текло по плану. На висини му долеће колега, готово се додирују крилима. Он га поздравља и показује му ужину у којој ће мирно уживати баш као у дугом лету. Одједном колега прави заокрет и нестаје... Био је то мајор Миленковић, кога није препознао под кожном капом и наочарима...

Уместо казне, родитељски савет. То се дуже памти...

То су успомене, сада је зрео летач. Устајање далеко пре зоре, јер је онда хладније, што погодује моторима школско-борбеног авиона 213 домаће производње. Добра замисао конструктора, дво-сед, солидан погон, али осетљиве команде. Захтева максималну пажњу. Никад је доста. Позив војног пилота, прави мушки, јесте изазов. Док је радост, онда је бескрајна, а кад се претвори у тугу тада је неописива. Негде пред крај школовања управо такав тренутак. Неочекиван, необјашњив, трагичан. На рутинском лету, обичног дана, током задатка каквих је имао на хиљаде, руши се наставник капетан Пера Јевремовић. Каква туга...

Пилот Миленко Радосављевић распоређује се у 116. пук ловачко-бомбардерске авијације. Нова униформа, летачки знак, прва

плата. Скопље. Пред одлазак незаборавни банкет у хотелу „Црна Гора“, уз присуство високих политичких и војних руководилаца тог времена.

Живот на аеродрому чији је командант чувени Ика Зеленика. Челична дисциплина. Дани интензивне обуке. Смењују се типови авиона: Јак-3, Јак-9П са дуплим командама па С-49Ц, домаћи ловац бомбардер, произведен по угледу на проверени ИК-3. Класа између „месершмита“ и „спитфајера“, јак мотор, топ 20 милиметара, митралез, бомбе...

СУДБОНОСНИ ЛЕТ

29. мај 1959.

Дан раније завршава обуку на симулатору летења, па га је чекала кабина престижног „тандериета“. Петак јутро, за њега бар 24 часа одмора. Планира јутарњи тренинг. Сутра креће курс иуице, па друштво добре лектире. Летаргично размишљање прекида бат чизама. Задихани војник кратко саопштава: *Поручник Степанов наређује да се припремите за задатак.* Хитро облачи комбинезон, у трку узима кацигу, али из руке не испушта књигу о древној вештини. Јавља се старешини, узима падобран. Команда: *Правац Криволак, висока зона лета, напад циљева на земљи...*

Лако креће у сусрет небу прошараном облацима, ни идеално ни мрско за летење. Усмерава се према зони дејства. На висини од две хиљаде метара осећа лагане, па све озбиљније сметње у раду мотора. Тешко управља челичном птицом. Јавља контроли летења, описује квар. Ситуација постаје веома озбиљна. Они предлажу напуштање летелице или принудно слетање. Одлуку препуштају пилоту. Пролазе секунде. Тешки тренуци. Јавља му се командир ескадриле поручник Ковијанић. Пита какав је терен испод њега. Ако је неповољан, напусти авион! Прави пилот, онакав какав је науумио да буде бори се за своју летелицу до краја. Може он лако да скочи, толико је падобранског искуства око њега. И, ником ништа. Шта ако падне на село, међу људе, децу?

Губи висину. Близу Кочана развиле се Малешевске планине. Брдовит терен. Погледом тражи распосносни простор. Трачак наде у самоћи. Ту је! Злати се правоугаоник под кукурузом. Опростиће му сељаци. Ако треба сејаће с њима изнова. Прави залаз, мотор без снаге постаје готово бешуман. Спушта се. Одједном шокантан призор. На пољу је ред ратара! Ако настави покосиће људе. Нема времена и начина како да их упозори. Ни они да утекну. Не часећи вуче палицу свом снагом. Прелећи им изнад главе. Нема више моћи да подигне крила...

Тресак. Авион поскакује преко цомбастог тла. Ломи се елиса, отпадају делови. Конструкција пуца по средини. Најзад се зауставља. Гледа на часовник: девет сати и десет минута. Чује гласове. *Добро је, сви су живи. А ти?*

Помера главу, једну руку, друга неће. Откопчава падобран, отвара кабину. Покушава да устане. Само да извуче ноге из команди на поду...

Спушта поглед. Зашто неће да се покрену? Одговор тражи у простору између чизама...

... Лопта се успорава. Све спорје описује кружницу и зауставља се. Захватиће је пуном ногом и одлетеће нестрпљивој деци из суседног дворишта, Замахнуће десном. Али, десна не може, ни лева. Заборавио је у тренутку, заронивши међу успомене. Сагиње се, узима је руком и вешто пребације.

Прати њен лет...

Сећање...

Сељаци покушавају да га извуку из кабине, Миленко чува свест. Тражи да доведу милицију из села. На карти уцртава место пада. Налази село Виноцу, али нема Блатеца где се сада налази. Хладан зној навире испод кациге. Тешко дише. Пролази време. Отресити младић га извлачи из кабине. На ноге не може. Стиже ми-

На крају последњег лета

СУСПРЕТ С ТИТОМ

За пожртвовање и страдање потпоручника Радосављевића дознао је председник Тито, који је пилота са супругом Андријаном примио на Дедињу. Срдачан сусрет, пријатан разговор, у коме се домаћин понашао сасвим једноставно, пријатељски. Распитивао се о сваком детаљу догађаја, здравственом стању, породичним приликама... Ни трунке уштогљеног протокола и задатог понашања. Напротив. Том приликом, пилот је председнику поклобно прелепу интарзију. Видно узбуђен, Тито га је загрлио и отишао у другу просторију. Брзо се појавио са кутијом пуном алата за фину обраду дрвета, где су биле и некакве ситне бургије какве се у оно време нису могле наћи код нас. Алат је ставио на тепих, клекао и показао му шта све може да ради.

На растанку, Миленко је замолио председника да му каже који би мотив желео на интарзији коју ће урадити за њега. Затечен предлогом, Тито је оклевао, али на инсистирање госта одлучио се за зграду Скупштине. Миленково дело, дуго и упорно стварано, красило је председнички кабинет.

Том приликом, Тито је храбрим пилоту поклобно сат с посветом, који и данас носи. Било је то на смени зиме и пролећа 1969. године.

лиционер на коњу и с пушком о рамену. Подижу га у седло и крећу некако. Терен је нераван и бол га прострељује на сваком кораку. Копито стаје на клизави камен, а у кичми као да је нешто пукло. Дале више не иде. Од падобрана праве носила и крећу пут амбуланте. Камо среће да је то била прва одлука.

Сеоска амбуланта у Виноци. Млади лекар видно уплашен покушава да не направи горе зло. Миленку се у магновењу сећа мајора Банфрића који је после принудног слетања остао у инвалидским колицима. Губи свест.

Транспорт до штипске болнице. Слеће хеликоптер команде дивизије, правац Скопље. Десет сати дубоке коме. Буди се у шок соби Војне болнице. Три паравана која се подижу око суседних кревета значе три опростаја од живота. Лош знак. Осећа да је и њему близу крај. Предаја се нуди као први излаз. Кроз прозор се помалају први зраци сунца. Нећу да умрем! Око девет лет за Београд.

Над Приштином лед оковао крила, код Ваљева отказује леви

мотор. Шта још треба да се догоди? На Војномедицинској академији спремно дочекују пилота. Снимак показује ребро откинута од кичме где пробада плућно крило. Много рана, ожигњака, посекотина.

Пети дан после операције, позната сестра Гина, строга жена, прекаљена у рату, окуља око њега младе сестре на пракси и описује им тежину повреда. И на крају, готово у завереничком шапату, мислећи да је не чује, каже: *следи му најмање годину дана лечења, а после тога остаће доживотно везан за колица.*

Имао је непуне 22 године...

ДРУГИ ЖИВОТ

Без обзира на сурову истину коју је изговорила сестра Гина и тешку дијагнозу, одлучио је да се бори.

Пуних осам месеци лежао је на равном дрвеном кревету, с бока на леђа, да би у том положају прочитао „пола библиотеке“ ВМА. Тек су следиле операције на пластичној хирур-

*За дуго сећање:
пријем код
председника Тита*

гији, па тежак период у центру за рехабилитацију. Једино што се поуздано знало јесте страдање трећег и четвртог торокалног пршљена.

Вежба готово даноноћно, враћа му се окопнела снага. Сада је то прави стисак руке младића у пуној форми.

Две године и седам месеци проведених у болници.

Уз њега су били сви који су му значили: породица, другови из јединице, команде, пријатељи... Једнога дана појавио се високи старешина тадашњег Ратног ваздухопловства са папиром који је требао да потпише. Реч је о формалној тужби државе, односно армије која би му у краткој процедури донело одштету у вредности четири стана у новоградњи. Ту понуду Миленко платко одбија. Зар он, дете из честите породице, васпитаван у најплеменитијем духу српске традиције, где су част и поштење на првом месту, да тужи своју државу и своју армију? Никада! Па макар каква формалност била по среди и ма каква материјална добит. И данас ка-

ПОЧАСНИ ЛЕТАЧКИ ЗНАК

Недавно је капетану у пензији Миленку Радосављевићу уручен почасни позлаћени летачки знак у знак признања за допринос развоју Ваздухопловства и противваздухопловне одбране. Примио га је од команданта ВиПВО генерал-мајора Драгана Катанића.

Велика дела се никада не заборављају.

Чин пажње српских авијатичара према старијем колеги; пример, путоказ и инспирација за младиће који стасавају у позиву војног пилота и онима који тек маштају да то постану.

Пре тога му је генерал Катанић, за кога господин Радосављевић бира најлепше речи, поклатио нову официјерску униформу са чиновима и летачким знаком.

да се у кругу породице или пријатеља помене та тема, енергично одмахне руком.

Други живот је почео сам. Уселио се у свој стан, купио аутомобил, приколицу, чамац... Учио је језике, путовао, дружио се, стекао много пријатеља. Задивљујућом вештином је пливао по четири километра, ронио, поправљао кола... Уметнички дар исказао је радећи интарзије од сламе. На хиљаде стабљика да би се изабрале оне праве. Израдио их је на стотине са најразличитијим захтевним мотивима. Раж, оvas, пшеница... Тражио их је широм земље, бирао, мерио, сушио, пресовао...

Али млад човек, пун неког новог надахнућа и самоћа која ствара емотивну празнину не иду заједно. Мора се летети и на сломљеним крилима!

У родном крају срео је љубав свог живота. Спазио је из дворашта породичне куће најпре дугу светлу косу, а потом два крупна плава ока. Андријана, дивна девојка, племенита душа, честита, марљива, педантна... Несрећно детињство. Без оба родитеља је остала са девет година.

Беше то љубав на први поглед. Нежна, искрена, љубав која ће трајати четири деценије. Првих година срећног брака обишли су „пола Европе“, заправо њихов је био цео свет. Онда су доживели нове радости. Рађају им је син Драган и ћерка Наташа.

Међутим, живот често да за право песнику који је написао: „Све велике љубави су тужне“. Бар тако бива у прологу драме. Анкица, како је од миља звао нежни супруг, недавно се разболела од бољке за коју савремена медицина још нема поуздан одговор. Бдео је над њом, као и она над њим када падне у здравствену кризу, а било их је... Анкица је отишла тихо, оставила је неутешног Миленка, децу, стан где све одише њеним присуством, двораште, цвеће коме се радовала. Унук Маша и Андреа, тек ће слушати приче о племенитој баки.

Драган је кренуо очевим путем. Пред њим је још година студија на Вишој машинско-пилотској школи. Лети, али часови су веома скупи, баш као и школарина. Уз сво одрицање тешко се намиче нова. Није то као некада. Ипак, Радосављевић не одустаје. Драган има дара за летење, добре воље напретек, ту су и неуништиви очеви гени.

У својој седамдесетој години Миленко се добро држи, одлично изгледа. Тако је споља. У души се уселила празнина, у празнину туга. Нема његове Анкице...

Међу страницама породичног албума, чије корице описују цео живот, налазе се сведочанства свега што му је било на срцу: родитељи, браћа, сестре, школски другови, старешине, падобранци, авиони, пилоти... И онај несрећни лет. Рањена птица у пољу, празна кабина. Нема пилота. И данас када враћа филм тог догађаја, једноставно се сећа и никако не преиспитује своју одлуку. Па да има сто живота, опет би учинио исто. Ни траг кајања. Шта је његова жртва наспрам онолико живота. Можда би неко у страху или исконском нагону за властитим опстанком изабрао себе, али не пилот Миленко Радосављевић, човек који је својим часним чином дописао редове у најсветлијим примерима српског ваздухопловства. ■

Бранко КОПУНОВИЋ